

УДК 821.111

ДУДЧЕНКО П. В.

**СМАК КАРІ ТА СМЕРТІ:
МІЖ КОМЕДІЙНИМ ФЕНТЕЗІ І СУВОРОЮ РЕАЛЬНІСТЮ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. ПРАТЧЕТТА «МОР»)**

У статті йдеться про улюблену страву Смерті – одного з головних персонажів роману сучасного британського письменника Т. Пратчетта «Мор», – карі. Підкреслюється факт появи карі на території Великобританії, простежується смакова паралель страви з менталітетом сучасних британців, аналізується гострий смак страви та висвітлюються семантичні, історичні, культурні взаємозв'язки, що проявляються в ході дослідження співвідношення між образом персонажа, його гастрономічним уподобанням і реальністю.

Ключові слова: карі, страву, смак, фентезі, Пратчетт, Мор.

У сучасному світі, серед розвинених високих технологій, обладнання, яке вдосконалюється з дня у день, на ряду з розвитком науки і різних видів мистецтв, із доволі швидким ритмом життя, з напруженим робочим графіком більшості людей постає проблема насолоди в житті. Люди насолоджуються життям через подорож, різного роду покупки, споглядання різноманітних естетичних візуалізацій: картин, фотографій, моделей, але найперше, з чим люди пов'язують насолоду, – це їжа. Смакові властивості їжі можуть покращити нам настрій, надати бадьорості, заспокоїти, або ж зіпсувати настрій, розізлити, засмутити, якщо наші очікування від їжі не виправдовуються. Їжа може асоціюватися в кожній окремої людини з подіями з її життя, предметами, чим завгодно, що певним чином впливало на її емоційний стан під час споживання певного виду їжі. Так, багато різних страв, продуктів, запахів і смаків стали традиційними, сімейними або просто улюбленими для мільйонів

людей по всьому світу. На початку нашого аналізу буде цікаво розглянути семантичну інтерпретацію слова «смак» в українській, англійській та російській мовах, з якої випливає, що ці три мови трактують «смак» як: 1) одне з п'яти зовнішніх чуттів, що виникає в людини й тварини при подразненні слизової оболонки язика харчовими та деякими нехарчовими речовинами; 2) якість, властивість їжі й питва, що відчувається під час їх уживання; 3) бажання їсти, охота до їжі; апетит; 4) розвинене почуття прекрасного, здатність до естетичної оцінки; 5) схильність, любов до чого-небудь, зацікавлення чимось; уподобання; 6) манера, стиль, зразок [4; 6; 8].

Тут виявляється цікавий нюанс: у російській мові існує безпосередньо і слово «смак», а одним з його значень, синонімічних до вищезазначених, є тлумачення в словнику Даля: «перен. Сутність, внутрішній сенс, інтерес, гострота чого-небудь» [7]. Чи пізнаємо ми, смакуючи страву, щось нове для себе, чи відкриваємо новий світ, нову культуру крізь смак, чи отримуємо корисні речовини для нашого здоров'я, через гастрономічні вподобання ми можемо дізнатися більше і про внутрішній світ того, хто надає перевагу певному виду страв. Усі ці аспекти і спонукали нас звернутися до аналізу значення смаку страви карі для Смерті – одного з головних персонажів твору Т. Пратчетта «Мор» («Mort») – четвертого роману циклу «Плаский світ» і, водночас, першого в підциклі про Смерть.

Названа книга є черговим романом британського письменника в жанрі фентезі. Завдяки поєднанню притаманних фентезі казкових, магічних і реалістичних рис у творах фентезі часто можна зустріти персонажів, яких немає в нашому світі; не тільки люди, але й різні, навіть добре знайомі речі можуть набувати цілком нових, незвичних та ірреальних властивостей. У цьому романі детально описано образ Смерті та деякі з його вподобань. З одного боку, Смерть Т. Пратчетта не має

почуттів, не повинен нічому і нікому надавати перевагу, але з часом він сповнюється цікавості до людей і пробує дещо з «людського», карі ж стає однією з речей, що припали Смерті до смаку найбільше.

Отже, метою пропонованої статті є розглянути й проаналізувати концепт *смак* (страви карі) в романі Т. Пратчетта «Мор».

Саме в цій книзі зустрічаємо декілька коротких фраз, що допомагають повніше розкрити образ Похмурого Женця й розібратися в тому, скільки цікавого може приховувати в собі смак однієї страви. Про існування страви карі в фентезійному оточенні Плаского світу дізнаємося з невеличкого діалогу на одній з вулиць міста Анк-Морпрок, якими прямували Смерть і його зголоднілий та стомлений учень Мор, після того як Смерть забрав його з ярмарку учнів опівночі.

I DON'T KNOW ABOUT YOU, he Said, BUT I COULD MURDER A CURRY [2, 13]... 'What's a curry?'

The blue fires flared deep in the eyes of Death.

HAVE YOU EVER BITTEN A RED-HOT ICE CUBE?

'No, sir,' said Mort.

CURRY'S LIKE THAT

(«Я НЕ ЗНАЮ, ЯК ТИ, – сказав він, – «АЛЕ МЕНІ ДУЖЕ ХОЧЕТЬСЯ КАРІ» ... «Що таке карі?» – Блакитні вогники в очах Смерті яскраво спалахнули. – «ТИ КОЛИСЬ КУШТУВАВ РОЗПЕЧЕНИЙ ДО ЧЕРВОНОГО, ГАРЯЧИЙ КУБИК ЛЬОДУ?» – «Ні, Сер», – відповів Мор. – «ТАК СМАКУЄ КАРІ») [2, 14].

Чому саме карі стає улюбленою стравою Смерті? І чи дійсно вона є його улюбленою стравою? З розгортанням сюжету стає зрозумілим, що Смерть узагалі не має потреби в харчуванні і робить це рідко, переважно заради цікавості. Але з його відповіді очевидно, що ця страва йому небайдужа і припала до смаку. Існує твердження, що той, хто полюбляє гострі страви, перфекціоніст, любить порядок, терпіти не може марну

трату часу і звертає увагу на найдрібніші деталі [5]. Смерть, який любить гострий смак карі, виявляє себе саме таким, і якщо він у чомусь і відходить від цієї характеристики, то лишень через зовнішнє втручання інших персонажів і своє «антропоморфічне» ество.

На рівні з національними стравами, такими як ростбіф і йоркширський пудинг, «фіш енд чіпс» (риба і картопля фрі), обійшовши за популярністю безліч іноземних страв, індійське карі з часом спромоглося стати британською національною стравою [1].

Отже, читач, занурившись в атмосферу кумедного фентезійного простору, раптом наштовхується на реальну страву, національного характеру. Історія становлення карі в Індії, шлях до Англії та завоювання серцець більшості британців цікава, довга і бере початок із давніх часів. Як зазначає К. Т. Сен у книзі «Curry: A Global History» («Карі: глобальна історія»), «one of the most remarkable developments in the history of gastronomy has been the emergence of curry as an archetypal British dish...the hotter the better...» («Одним з найбільш значущих розвитків в історії гастрономії була поява карі в ролі архетипної британської страви. ...чим гостріше, тим краще...») [3, 36].

Під час дослідження постало питання про те, що являє собою класична страву карі для британця і яким є класичне уявлення про цю страву. З'ясувалося, що факт її індійського походження є не зовсім точним, оскільки на становлення приправи впливали країни Південної Азії, а назва закріпилася вже у XVIII столітті в західних країнах. Також виявилось, що в більшості випадків карі називають будь-яку страву, що містить приправу карі. До того ж, вона може бути різної гостроти, а кількість інгредієнтів і приправ – варіюватись залежно від уподобань та уявлень кухаря. Але власне приправа все-таки має певний класичний рецепт, а її колір залежить від того, які складові вживаються для її приготування.

Тобто автор переносить на Похмурого Женця характерну рису, притаманну справжньому англійцю, яка додає певні традиційність, навіть консервативність і патріотизм персонажа, і, незважаючи на комічність та ірреальність роману, вносить відчуття зв'язку з реальністю, несподівану поєднаність зі світом, в якому живе сам письменник. Зі слів Смерті, знаємо, що для нього ця страва має цілком визначений смак, певний колір і навіть форму.

Доречно зауважити, що для наголошення сили бажання автор обирає фразу «could murder а», хоча існує багато інших способів висловити прагнення чогось конкретного. Із вуст Смерті «murder» (убити) звучить більш особливо та яскраво виражено, хоча в контексті ця фраза є звичайною ідіомою й перекладається як «дуже хотіти (чогось)». Парадоксально, але в одному з діалогів з Мором Смерть навіть ображається, коли його учень припускає, що він вбиває:

I? KILL? said Death, obviously offended. CERTAINLY NOT...I JUST TAKE OVER FROM THEN ON («Я? ВБИВАЮ?» – Запитав Смерть очевидно ображений, – «ЗВИЧАЙНО ЩО НІ... Я ВСТУПАЮ В ГРУ ОПІСЛЯ») [2, 10]. Так само парадоксально поєднуються холод і пекучість, лід і полум'я в смаку карі, коли його куштує Похмурий Жнець, у чому і криється сенс його вподобання цієї страви.

Смак карі є доволі специфічним і гострим, ступінь гостроти і пікантність можуть варіюватися, але в романі перевага надається саме гострому карі. Смерть, за його ж словами, не має відчуттів, він – «ANTHROPOMORPHIC PERSONIFICATION» (антропоморфічна персоніфікація) [2, 22], але з плином часу він призвичаюється до людей і в нього виникає бажання спробувати деякі людські речі. Лише карі за своїми смаковими властивостями викликає в нього ту втішну палітру відчуттів, яку він описує за допомогою оксюморонного епітета «РОЗПЕЧЕНИЙ ДО ЧЕРВОНОГО, ГАРЯЧИЙ КУБИК ЛЬОДУ». Інші,

менш гострі страви, лишають його байдужим, він споживає їх у край рідко. Але більше ніде в романі Смерть не висловлює свого бажання з'їсти конкретну страву так чітко. Для Смерті карі – людська страва, для людей гострота карі викликає гострі відчуття, щось на зразок спалаху адреналіну, який межує з почуттями ризику, смертельної небезпеки і задоволення водночас. Коли людина розпалюється від азарту та холодіє від усвідомлення смертельної небезпеки. Чи не ці смакові якості описує Похмурий Жнець? Через концепцію смаку карі в рецепції самого Смерті автор проводить незриму паралель і нагадує, що Смерть ближче до людини, ніж та думає. Він ходить поміж людей, живих створінь і спостерігає, а коли приходить час – забирає їх туди, куди їм призначено. Люди часто прагнуть гостроти відчуттів і отримують їх у різний спосіб, Смерть зміг відчутти щось подібне завдяки карі. Для Смерті важливий лише смак, він не зважає ні на поживність, ні на харчову цінність страви, через свою «персоніфіковану» природу.

Таким чином, у смаковій естетиці любові Похмурого Женця до карі, до його смаку, перетинаються риси реального, фентезійного, філософського і патріотичного, традиційного характеру. Страва карі – другорядна, згадана автором немов мимохідь, не тільки допомагає глибше зрозуміти характер персонажа, але також є мовчазним натяком на питання, які давно хвилюють людство, і коріння їх історично набагато глибше, ніж сама страва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Електронний ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. — Режим доступу : <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Vasmer-term-1975.htm> .

2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс]. — IX. — С. 392. — Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/smak> .
3. Ушаков Д. Н. Большой толковый словарь современного русского языка [Електронний ресурс] / Д. Н. Ушаков. — Режим доступу : <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Vasmer-term-12307.htm> .
4. Dictionary.com. Taste [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dictionary.reference.com/browse/taste> .
5. Monroe J. Star of India. The Spicy Adventures of Curry. / J. Monroe. — John Wiley & Sons, Ltd, 2005. — 294 p.
6. Pratchett T. Mort [Електронний ресурс] / Т. Pratchett. — Victor Gollancz, 1988. — 197 p. — Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP, Vista, 7; MS Word 97-2010. — Назва з контейнера.
7. Sen C. T. Curry : A Global History (Edible). / С. Т. Sen. — London : Reaktion Books Ltd., 2009. — 141 p.
8. What do Food Cravings Say About You [Електронний ресурс]. — Режим доступу до : http://www.infobarrel.com/What_do_Food_Cravings_Say_About_You .

ДУДЧЕНКО П. В.

**ВКУС КАРРИ И СМЕРТИ: МЕЖДУ КОМИЧЕСКИМ ФЭНТЕЗИ
И СУРОВОЙ РЕАЛЬНОСТЬЮ
(НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА Т. ПРАТЧЕТТА «МОР»)**

В статье говорится о любимом блюде Смерти – одного из главных персонажей романа Т. Пратчетта «Мор», – карри. Подчеркивается факт появления карри на территории Великобритании, прослеживается

вкусовая параллель блюда и менталитета современных британцев, анализируется острый вкус блюда и высвечиваются семантические, исторические, культурные взаимосвязи, которые проявляются в ходе исследования соотношения между образом персонажа, его гастрономическими предпочтениями и реальностью.

Ключевые слова: карри, блюдо, вкус, фэнтези, Пратчетт, Мор

DUDCHENKO P.

THE TASTE OF CURRY AND DEATH: BETWEEN THE COMIC FANTASY AND GRIM REALITY (ON THE MATERIAL OF THE NOVEL «MORT» BY T. PRATCHETT)

The article goes about a favourite dish of Death – one of the main characters of the contemporary British author T.Pratchett «Mort», – curry. The fact of the appearance of curry on the territory of Great Britain is highlighted and the taste parallel of the dish and mentality of the modern British people is underlined, the spicy taste of the dish undergoes the investigation and semantic, historical, cultural interrelations, which become apparent during the course of the research of the correlation of the character, his gastronomic preferences and reality are distinguished.

Key words: curry, dish, taste, fantasy, Pratchett, Mort.

Стаття надійшла до редколегії 20.11.2012 р.

